

ВІСНИК ЧЕРКАСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

BULLETIN OF CHERKASY UNIVERSITY

Серія
ІСТОРИЧНІ
НАУКИ

Series
HISTORICAL
SCIENCES

№3.2025

**Міністерство освіти і науки України
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького**

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Bohdan Khmelnytsky
National University of Cherkasy**

**ISSN 2076-5908 (Print)
DOI: 10.31651/2076-5908-2025-3**

**ВІСНИК
ЧЕРКАСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

**Серія
ІСТОРИЧНІ НАУКИ**

**BULLETIN
OF CHERKASY
UNIVERSITY
HISTORICAL SCIENCES**

№ 3. 2025

**Черкаси – 2025
Cherkasy – 2025**

Засновник, редакція, видавець і виготовлювач – Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.

Ідентифікатор видання в Реєстрі суб'єктів у сфері медіа R30-01516.

Збірник наукових праць містить статті, в яких висвітлено актуальні проблеми історії України, історіографії та методології історичних досліджень, всесвітньої історії. У збірнику також уміщено огляди та рецензії українських і зарубіжних наукових і навчально-методичних видань, наукова хроніка тощо.

Для широкого кола науковців, викладачів, аспірантів, студентів й усіх, хто цікавиться історичною наукою.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 17.03.2020 № 409 видання включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б».

Випуск збірника наукових праць Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки» рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 4 від 23.10.2025 р.).

Збірник наукових праць індексовано в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus (ICV 2023: 63.26).

Голова редакційної колегії:

д. і. н., доц. *К. В. Івангородський*

Заступник голови редакційної колегії:

к. і. н., доц. *А. П. Іржавська*

Відповідальний секретар:

к. і. н., доц. *В. О. Кіреєва*

Редакційна колегія:

д. і. н., проф. *В. Ф. Боєчко*; к. і. н., доц. *Г. М. Голиш*; к. і. н. *О. М. Донік*; д. і. н., проф. *Н. І. Земзюліна*; к. і. н., доц. *В. О. Кіреєва*; д. і. н., проф. *С. В. Корновенко*; д. і. н., проф. *С. В. Кульчицький*; к. і. н., доц. *Л. Г. Лисиця*; д. і. н., проф. *В. В. Масненко*; к. і. н., проф. *В. М. Мельниченко*; д. і. н., проф. *А. Г. Морозов*; д. і. н., проф. *С. С. Падалка*; д. і. н., проф. *О. Г. Перехрест*; д. і. н., проф. *Ю. П. Присяжнюк*; к. політ. н., доц. *М. І. Ратніков*; д. і. н., проф. *З. В. Священко*; д-р габілітований, проф. *Павел Сержента* (Польща); д. і. н., проф. *Л. І. Синявська*; д. і. н., проф. *Є. Г. Сінкевич*; д-р габілітований, проф. *Анджей Стемпнік* (Польща); к. і. н., доц. *Р. П. Сухацький*; д. і. н., проф. *І. А. Фареній*; д. і. н., проф. *А. Ю. Чабан*; д. і. н., проф. *М. Шмигель* (Словаччина).

За дотримання права інтелектуальної власності, достовірність матеріалів та обґрунтування висновків відповідають автори.

Адреса редакційної колегії:

18000, Черкаси, бульвар Шевченка, 81,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, к. 508,

тел. (067) 938-17-76

web-сайт: <http://www.history-ejournal.cdu.edu.ua>

e-mail: iwakos@ukr.net; vcusin@ukr.net

Founder, editor, publisher and manufacturer - Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.

Publication ID in the Register of Media Entities R30-01516.

The collection of scientific works contains articles that cover current issues of Ukrainian history, historiography and methodology of historical research, and world history. The collection also contains overviews and reviews of Ukrainian and foreign scientific and educational publications, scientific chronicles, etc.

For a wide range of scholars, teachers, graduate students, students and anyone interested in historical science.

By the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 17.03.2020 No 409 the edition is included to the Register of Scientific Professional Editions of Ukraine of «B» Category.

Issue of a collection of scientific works Bulletin of Cherkasy University. The series “Historical Sciences” is recommended for printing and distribution via the Internet by the Scientific Council of the Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (Minutes № 4 of October 23, 2025).

Collection of scientific works indexed in the international scientific database Index Copernicus (ICV 2023: 63.26).

Chair of the Editorial Board:

Dr. of hist. sc., Assoc. Prof. *K. V. Ivangorodsky*

Deputy Chairman of the Editorial Board:

Cand. of hist. sc., Assoc. Prof. *A. P. Irzhavska*

Secretar responsible:

Cand. of hist. sc., Assoc. Prof. *V. O. Kireeva*

Editorial board:

Dr. of hist. sc., Prof. *V. F. Boyechko*; Cand. of hist. sc., Assoc. Prof. *G. M. Golysh*; Cand. of hist. sc., *O. M. Donick*; Dr. of hist. sc., Prof. *N. I. Zemziulina*; Cand. of hist. sc., Assoc. Prof. *V. O. Kireeva*; Dr. of hist. sc., Prof. *S. V. Kornovenko*; Dr. of hist. sc., Prof. *S. V. Kulchytskyi*; Cand. of hist. sc., Assoc. Prof. *L. G. Lysytsya*; Dr. of hist. sc., Prof. *V. V. Masnenko*; Cand. of hist. sc., Prof. *V. M. Melnychenko*; Dr. of hist. sc., Prof. *A. G. Morozov*; Dr. of hist. sc., Prof. *S. S. Padalka*; Dr. of hist. sc., Prof. *O. G. Perehrest*; Dr. of hist. sc., Prof. *Y. P. Prysyajniuk*; Cand. of pol. sc., Assoc. Prof. *M. I. Ratnikov*; Dr. of hist. sc., Prof. *Z. V. Syvashchenko*; Dr. Hab., Prof. *Pawel Sierzhenga* (Poland); Dr. of hist. sc., Prof. *L. I. Synyavska*; Dr. of hist. sc., Prof. *Y. G. Sinkevich*, Dr. Hab., Prof. *Andrzej Stempnik* (Poland); Cand. of hist. sc., Assoc. Prof. *R. P. Suhatsky*; Dr. of hist. sc., Prof. *I. A. Farenii*, Dr. of hist. sc., Prof. *A. Y. Chaban*; Dr. of hist. sc., Prof. *M. Schmigel* (Slovakia)

The authors are responsible for the respect of intellectual property rights, the accuracy of the materials and the justification of the conclusions.

Editorial Board Address:

18000, Cherkasy, Shevchenko Boulevard, 81,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, 508,
tel. (067) 938-17-76
Website: <http://www.history-ejournal.cdu.edu.ua>
e-mail: iwakos@ukr.net; vcusin@ukr.net

ЗМІСТ

Російсько–українська війна

Петrenchко Олег, Тельвак Вікторія, Журавльов Святослав

Російська пропаганда в контексті збройної агресії Росії проти України 8

Ніколаєць Юрій

Стратегії та практики протидії деструктивним інформаційним впливам
під час повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації 17

Історіографія та джерелознавство

Беднарчук Руслан

Образ князя Романа Мстиславича у працях представників Краківської
історичної школи 29

Гриневич Тарас, Івангородський Костянтин, Педич Василь

Особливості вивчення битви під Охматовим 1655 р. у польській історіографії. . . 39

Михайлюк Юрій

Соціальна структура селянства Великого князівства Литовського
в інтерпретаціях української та російської історіографій
другої половини XIX – початку XX ст. 50

Ластовський Валерій

Архівні джерела до біографії архімандрита Мельхиседека Значко-Яворського . . . 62

Островський Олег

Холоднороські події доби Української революції 1917–1921 рр. у матеріалах
регіональних наукових конференцій 68

Нестеренко Михайло

Грушевський-політик в українському меморіальному дискурсі 74

Батюк Тарас

Публіцистика Мирона Кордуби на шпальтах часопису «Biuletyn
Polsko-Ukraiński»: ідеологія та проблематика 84

Історична антропологія**Котляров Петро, Гомонко Андріана**Втілення сюжету композиції «Древо Єсея» стінопису церкви св. Юра
у Дрогобичі в українських пам'ятках 92**Нікітіна Анастасія**

Членство Кирила Розумовського в наукових спільнотах Європи 99

Наконечний Володимир, Бенч Ольга, Степанчук Юрій

«Як дійшло до Талергофу»: трагедія русинів на сторінках «Нашого Лемка» . . 104

Присяжнюк Юрій, Заїка ВладиславВійна в «Афгані» як джерело травматичного стресу (на матеріалах
епістолярної спадщини жителів Жашківщини) 112**Всесвітня історія****Тітіка Олена**Міжнародні відносини античних держав Північного Причорномор'я
в часи грецької колонізації (V–I ст. до н. е.) 118**Козловський Сергій**

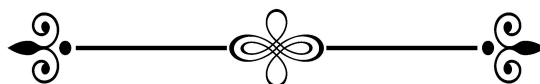
Суднобудування та флот Кримського ханства у XV–XVIII ст. 126

Тимошик МихайлоПоходження та еволюція систем нагород у монархіях Європи:
від середньовічних орденів до сучасних відзнак 135**Marusych Erik**

The Arrow Cross Movement in Ung County in 1938–1944. 141

Терещенко Тетяна, Іржавська АнжелаУчасть Куби у військових конфліктах Африки у 1970–80-х рр.:
геополітичний вплив Фіделя Кастро 150**Дидактика****Хвіст Вікторія, Силка Оксана, Синявська Лариса**Інституалізація аналітичних практик у вивченні зовнішньої політики
в підготовці студентів-міжнародників 158**Ліпська Лариса, Найдан Марія**

Використання STEAM-технологій на уроках історичного циклу 166

Спогади**Борщевський Сергій**Палаючі очі Анатолія Перепаді (до 90-річчя з дня народження
знаного перекладача) 175

CONTENTS

Russian–Ukrainian war

Petrechko Oleh, Telvak Viktoriia, Zhuravlov Sviatoslav

Russian propaganda in the context of Russia's armed aggression against Ukraine . . 8

Nikolaiets Yurii

Strategies and practices to counter destructive information influences during
a full-scale military invasion by the Russian Federation 17

Historiography and Source studies

Bednarchuk Ruslan

The image of prince Roman Mstyslavich in the works of representatives
of the Cracow historical school 29

Hrynevych Taras, Ivangorodsky Kostiantyn, Pedych Vasyl

Study of the Okhmativ Battle (1655) in Polish historiography 39

Mykhailiuk Iurii

The social structure of the peasantry of the Grand Duchy of Lithuania in the
interpretations of Ukrainian and Russian historiographies of the
second half of the 19th – beginning of the 20th centuries 50

Lastovskiy Valerii

Archival sources for the biography of Archimandrite
Melchizedek Znachko-Yavorski 62

Ostrovskiy Oleh

The Kholodnyi Yar events of the Umnferences 68

Nesterenko Mykhailo

Hrushevsky-politican in Ukrainian memorial discourse 74

Batiuk Taras

Myron Korduba's journalism on the pages of Biuletyń Polsko-Ukraiński:
ideology and issues 84

Historical anthropology**Kotlyarov Petro, Homonko Andriana**

The embodiment of the “Tree of Jesse” composition in the mural paintings of st. George’s church in Drohobych within the context of Ukrainian art monuments . 92

Nikitina Anastasia

Membership of Kyrylo Rozumovsky in European scientific communities 99

Nakonechnyi Volodymyr, Bench Olga, Stepanchuk Yuriy

“How we came to Thalerhof”: the tragedy of Ruthenians on the pages of “Our Lemko” 104

Prysiashniuk Yuriy, Zayika Vladyslav

The Soviet-Afghan war as a source of traumatic stress (Based on the epistolary heritage of residents of the Zhashkiv region). 112

World History**Titika Olena**

International relations of the Ancient States of the Northern Black Sea in the time of greek colonization (V–I century BC). 118

Kozlovskyi Serhii

Shipbuilding and the fleet of the Crimean Khanate in the 15–18th centuries 126

Tymoshyk Mykhailo

The origin and evolution of award systems in European Monarchies: from Medieval Orders to modern decorations 135

Marusych Erik

The Arrow Cross Movement in Ung County in 1938–1944. 141

Tereshchenko Tetiana, Irzhavska Anzhela

Cuba’s participation in African military conflicts in the 1970s–1980s: the geopolitical impact of Fidel Castro 150

Didactics**Khvyst Viktoriia, Sylka Oksana, Syniavska Larysa**

Institutionalization of analytical practices in the study of foreign policy in the training of international relations students. 158

Lipska Larysa, Naydan Maria

The use of STEAM Technologies in the lessons of the historical cycle 166

Memories**Borshchevsky Serhii**

The Burning Eyes of Anatol Perepadia (to the 90th anniversary of the birth of the famous translator) 175

УДК94 (477) (092)

DOI: 10.31651/2076-5908-2025-3-104-111

Володимир НАКОНЕЧНИЙ

*кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин
Київського національного університету культури і мистецтв, м. Київ, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0386-2162>

e-mail: nakonechniy.ua@gmail.com

Ольга БЕНЧ

*кандидат мистецтвознавства, професор кафедри спеціальної педагогіки
Католицького університету в Ружомберку, м. Ружомберок, Словаччина*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3998-3062>

e-mail: olgabench2020@gmail.com

Юрій СТЕПАНЧУК

*доктор історичних наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук
Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж», м. Вінниця, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6693-1463>

e-mail: iiiepp@ukr.net

«ЯК ДІЙШЛО ДО ТАЛЕРГОФУ»: ТРАГЕДІЯ РУСИНІВ НА СТОРІНКАХ «НАШОГО ЛЕМКА»

Анотація. Мета дослідження полягає в з'ясуванні особливостей осмислення представниками авторського кола «Нашого лемка» пов'язаних з темою табору Талергоф різнопланової проблематики. **Методологічне підґрунтя** роботи становить міждисциплінарний підхід. У статті використано такі методик та підходи, як систематичний, порівняльний і критичний аналіз джерельної бази, представленої великими текстовими масивами. Здійснити коректну інтерпретацію різножанрової газетної інформації уможливило застосування методики контент-аналізу. **Наукова новизна** статті полягає у спробі комплексного аналізу реценції дописувачами часопису «Наш лемко» низки талергофських сюжетів. **Висновки.** У підсумку відзначено, що саме талергофські події значною мірою вплинули на самосвідомість русинів міжвоєнного часу як етнічної групи. Зрозумівши це дещо пізніше від діячів москвофільської орієнтації, об'єднані довкола «Нашого лемка» русинські інтелектуали розпочали складну працю з деконструкції створених ними стереотипів, а відтак й українізації талергофського наративу. Проведена Ю. Тарновичем, П. Антонішиним, О. Костаревичем й іншими співробітниками часопису робота була багатоаспектною, адже передбачала опитування очевидців трагедії, опрацювання й публікацію їхніх спогадів, підготовку полемічних виступів, написання аналітичних студій тощо. У підсумку було створено вповні конкурентний історіографічний образ талергофської трагедії, що спонукав лемків залишатися при українському національному виборі після їхнього вигнання з рідних земель і подальшого розселення багатьма діаспорними осередками. Ця концептуально виважена й фактологічно узасаднена інтерпретативна модель виявилася затребуваною і для української соціогуманістики доби незалежності, ставши органічною складовою сучасних академічних реконструкцій теми Талергофа.

Ключові слова: «Наш лемко», табір Талергоф, Друга Річ Посполита, москвофіли, реценція.

Volodymyr NAKONECHNYI

*PhD (History), Associate Professor of the Department of International Relationships,
Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0386-2162>

e-mail: nakonechniy.ua@gmail.com

Olga BENCH

*PhD Art, Professor of the Department of Pedagogy and Special Pedagogy,
Catholic University in Ružomberok, Ružomberok, Slovakia*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3998-3062>

e-mail: olgabench2020@gmail.com

Yuriy STEPANCHUK

PhD hab. (History), Associate Professor of the Department of Social and human sciences of the Municipal institution of higher education «Vinnytsia humanitarian and pedagogical college», Vinnytsia, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6693-1463>

e-mail: iepp@ukr.net

“HOW WE CAME TO THALERHOF”: THE TRAGEDY OF RUTHENIANS ON THE PAGES OF “OUR LEMKO”

Abstract. *The purpose of the study is to clarify the peculiarities of a diverse understanding related to the Thalerhof concentration camp issue by the representatives of the authors' circle of the “Nash Lemko” newspaper. The **methodological basis** of the research is an interdisciplinary approach. In the article such methods and approaches as systematic, comparative and critical analysis of the source base, represented by large text arrays, have been used. The correct interpretation of various genres of the newspaper information has been made possible by the use of the content analysis method. The **scientific novelty** of the article consists in the attempt to comprehensively analyse the reception of a number of Thalerhof stories by the authors of the “Nash Lemko” newspaper. In **conclusion**, it has been noted that it was the Thalerhof events that significantly influenced the self-awareness of the Ruthenians as an ethnic group during the interwar period. Realizing this issue somewhat later than the representatives of the Muscovite camp, the Ruthenian intellectuals united around the “Nash Lemko” newspaper and began a difficult activity of deconstructing the stereotypes spread by their opponents, and thus a difficult activity of Ukrainizing the Thalerhof narrative. The activity carried out by Yulian Tarnovych, Petro Antonyshyn, Ostap Kostarevych and other employees of the newspaper was multifaceted, as it included the development of a new conceptual model, interviewing eyewitnesses of the tragedy, processing and publishing their memories, preparing polemical speeches, writing analytical studies, etc. As a result, a completely competitive historiographical image of the Thalerhof tragedy was created, which encouraged the Lemkos to remain with the Ukrainian national choice after their expulsion from their native lands and a subsequent resettlement by many diaspora centres during the post-war years. This conceptually balanced and factually based interpretative model proved to be in demand for the Ukrainian socio-humanitarian studies of the independence era, becoming an organic component of a modern academic restructure of the Thalerhof issue.*

Keywords: “Nash Lemko”, Thalerhof concentration camp, Second Polish-Lithuanian Commonwealth, Muscovite, reception.

Постановка проблеми. В середовищі лемкознавців домінує переконання про запізнілість процесів національного самоусвідомлення в середовищі русинів, порівняно з іншими субетнічними групами українців. Такий стан речей аргументовано пояснюють особливостями формування лемківського менталітету в умовах відокремленого високогірного проживання зі спорадичними контактами із зовнішнім світом. Це сприяло тривалій збереженості серед корінного населення Східних Бескидів громадських і культурних практик на домодерному рівні з усіма його невизначеностями. Втім Перша світова війна зруйнувала архаїчний лемківський світ, в трагічний спосіб підштовхнувши його акторів до посиленої саморефлексії стосовно власної ідентичності.

Такий процес осмислення національного «Я» відбувався в складних умовах репресивної політики урядів Другої Речі Посполитої стосовно національних меншин та гострої конкуренції між українською й русофільською інтелігенцією за цивілізаційний вибір лемків. У цій боротьбі дедалі поширенішою ставала інструменталізація історичних подій і фактів недавнього минулого. Власне відмінними інтерпретаціями трагічних сторінок Великої війни протиборчі сторони намагалися схилити русинів на свою сторону, виставивши опонента у якомога непривабливішому світлі. При цьому особливої емоційності набуло з'ясування причин, виконавців і наслідків масового позасудового ув'язнення галицьких українців у концтаборі Талергоф протягом 1914–1917 рр. І якщо москвофільська оптика цієї трагедії є широко спопуляризованою міжвоєнними й діаспорними публіцистами [1], то витоки традиції її інтерпретації з погляду українського історичного інтересу надалі вивчені недостатньо. Привертаючи увагу до цієї проблеми, нижче реконструюємо талергофську складову історичної політики редакторів часопису

«Наш лемко», що був найавторитетнішою медійною трибуною для русинів українського вибору.

Аналіз останніх досліджень. З огляду на щойно наведену атестацію «Нашого лемка» як особливо запитаного пресодруку серед проукраїнськи налаштованих русинів міжвоєнної Польщі, йому присвячено низку змістовних розвідок. Так, протягом останніх років лемкознавці з'ясували видавничу специфіку [8] й редакційну політику [3] цієї газети, а також дискурсивні практики її дописувачів при висвітленні багатьох проблем, які дошкуляли русинам протягом другої половини 1930-х рр. Серед іншого, з'ясовані медійні кампанії лемківських інтелектуалів проти панування шкідливих звичок [7] і неписьменності [9; 10] серед українців-горян, лавиноподібної еміграції з рідних теренів [6], репресій з боку польських чиновників [2; 4] й ін. Разом із тим, у студіях стосовно історичної політики видавців «Нашого лемка» [5], вочевидь, недооцінений талергофський сюжет. Цим і зумовлено актуальність нашого дослідження.

Метою статті є аналіз особливостей осмислення представниками авторського кола «Нашого лемка», пов'язаних з темою табору Талергоф, різнопланової проблематики.

Виклад основного матеріалу. Першочергово, окреслимо історико-культурний контекст артикуляції в міжвоєнний період пов'язаних із трагедією Талергофа сюжетів. Вище ми згадували про поширення у той час практик інструменталізації історичної проблематики в боротьбі москвофільських й українських інтелектуалів за національний вибір лемків. При цьому, якщо останні вдало віднаходили об'єднанчі історичні аргументи (спільність етнічного походження, подібність мовних практик, одні й ті ж протягом століть цивілізаційні виклики та ін.), то москвофіли тривалий час апелювали лише до архаїчної й малозрозумілої для загалу лемків ідеї «єдиної Русі від Карпат до Камчатки». Внаслідок цієї більшої привабливості гасел українських діячів дедалі більше русинів усвідомлювали себе органічною частиною нашого народу.

Оцінивши цю ситуацію як загрозливу для своєї тривалої домінації, москвофіли почали шукати ефективніші роз'єднанчі аргументи. Відтак вони вдало скористалися роздмуханою австрійською владою на початку Великої війни шпіономанією, в основі якої лежали погослови про масову зраду тодішніми русофілами інтересів своєї держави на користь ворога – Російської імперії. Як знаємо, це дало поштовх превентивним арештам – спочатку серед русофільських активістів, а згодом і всіх тих українців, які за традицією називали себе «руськими людьми» і мали вдома хоча б якісь російськомовні видання. Зрештою, ця самоназва була природною, адже в лексиці австрійських урядовців всі українці від моменту постановня Дунайської монархії маркувалися об'єднанчим поняттям «*rutenum*». Оскільки ж саме серед лемків найбільше укорінився старосвітський етнонім «русин», а москвофільські видання протягом багатьох десятиліть безкоштовно поширювалися селами, а відтак були чи не в кожній оселі, то у відсотковому відношенні саме їх чи не найбільше виявилось серед депортованих до концентраційних таборів з-посеред інших мешканців східногалицького регіону.

Традиційно для себе, скориставшись подібністю етнонімів «русин» і «русский», москвофіли вміло сконструювали міф про зумисні переслідування австрійською владою саме лемків, через їх, нібито, цивілізаційний вибір – прихильність «єдиной России». При цьому відповідальність за позасудові страти і вигнання з рідних земель москвофіли переклали з австрійської держави на свідомих українців, що, нібито, своїми наклепами мстилися опонентам, посилаючи їх на вірну загибель. Логічна простота цієї пояснювальної комбінації виявилася переконливою для малограмотних у своїй масі лемків. Таким чином, трагедію Талергофу москвофіли перетворили на роз'єднанчий для наддністрянців маркер – тих, хто мучився у концтаборі (лемки), й тих, хто влаштували «Голгофу Галицької Русі» (свідомі українці). Про успішність цієї маніпуляції свідчили велелюдні віче, влаштовані протягом 1920 – першої половини 1930-х рр. у Львові та на провінції для вшанування жертв Талергофу.

Така стигматизація москвофілами своїх ідейних опонентів як втілення абсолютного зла загрожувала відвернути чимало місцевого населення Східних Бескидів від українського вибору. На щастя, об'єднані довкола «Нашого лемка» русинські інтелектуали вчасно

оцінили загрозу, що нависла над соборним українством. Відтак на шпальтах часопису поступово починає конструюватися альтернативний москвофільському дискурс талергофської трагедії. Свідченням цьому стали різножанрові дописи на сторінках газети. В них, поряд із деконструкцією найбільш антиукраїнських складових насаджуваної москвофілами інтерпретації, автори часопису почали конструювати об'єднавчий для нашого народу образ Талергофа.

Першочергово, лемківський часопис запропонував своєму читачеві низку публікацій, в яких з різних аспектів критикувалися поширювані москвофілами тези про вину українців за знищення їх односельців, що мали інший національний вибір і відмінні обрядові практики. Для цього автори «Нашого лемка» вповні слушно сягнули історичних коренів цієї проблеми, а саме змалювали виникнення й поширення русофільства в Галичині, а відтак і його пізніше виродження у москвофільство. У низці історичних нарисів авторства Петра Антонишина пояснювалося, що Австро-Угорська монархія була етнічно й культурно різномірною державою, якій бракувало ефективного чиновницького апарату. Свідченням останнього було запізніле реагування держави на російську інформаційну диверсію. Малося на увазі безперешкодне поширення Росією в середині XIX ст. панславистичної ідеології в Західній Європі, за якою Романови оголошувалися опікунами всіх слов'янських народів, що повноту свого національного буття зможуть реалізувати лише під їхнім скіпетром [11, с. 5].

Ефектом цієї кампанії стало стрімке поширення в Галичині русофільства, що завдяки таким заохоченим рублями галицьким інтелектуалам як Іван Наумович і Богдан Дідицький набуло розмірів інтелектуальної моди. Відтак, твердить П. Антонишин, створювалися фінансово підтримувані Росією культурні інституції (передусім, Ставропігійський інститут, Народний Дім у Львові і Галицько-Руська матиця) та періодичні видання («Слово», «Русская Рада», «Галичанин» й багато ін.), завдяки чому русофіли перетворилися на помітного політичного актора в Королівстві Галиції та Лодомерії. Ба більше, вони могли сформувати показні фракції у віденському парламенті й ефективно обстоювати російські інтереси на загальнодержавному рівні. Зрозумівши, зрештою, свою недалекоглядність, відзначає русинський публіцист, віденські чиновники протиставили російським впливам підтримку галицьких народовців, які стояли на українських національних позиціях. Втім аж до початку XX ст. русофіли були силою з потужною громадською підтримкою. Найбільшим же їхній вплив був на Лемківщині, де русофільську ідеологію пропагували авторитетні серед громади православні священники [12, с. 3].

В останні передвоєнні роки, інформує свого читача П. Антонишин, відбулася стрімка ідейна еволюція русофілів до москвофільства, пов'язана із просуванням вже не тільки культурних, але й політичних російських наративів у громадський простір Галичини. Ба більше, лідери руху почали відверто загравати з російським військовим командуванням, промовистим доказом чого стала підготовка ними напередодні російського вторгнення до Галичини інформатора «Современная Галичина: этнографическое и культурно-политическое состояние ея, в связи с национально-общественными настроениями». В ньому докладно, нерідко із зазначенням імен, вказувалося, скільки і в якому повіті, місті, селі є «русских» і свідомих українців, щоб російські війська знали, де їх можуть прийняти прихильно, а де їм потрібно бути обережними. На початку війни цей інформатор очікувано потрапив до рук цісарської жандармерії, яка й пішла за вказівками інформатора, проводячи масові арешти. Таким чином, наголошує дописувач газети під псевдонімом «Бувший талергофець», саме укладена москвофілами брошура дала поштовх до позасудових арештів, страт та заслання українців до Талергофу й інших таборів, що в умовах характерної для війни шпionоманії набули чималого розмаху [13, с. 3]. До цієї обставини додалися бажання військових знайти винних у своїх тактичних прорахунках, а також мадярсько-німецькі упередження до слов'ян як нібито одвічних симпатиків Росії. Свою роль зіграла й польська і єврейська ненависть до українців, які користаючи з кон'юнктури оббрівували своїх національних конкурентів. «Збанкрутіла горстка москвофільських шахраїв злочинно ширить між нашим народом баламутство, що Талергоф завинили українці, – підсумовує П. Антонишин. – То є крайня брехня! Тому міг би повірити лиш найтемніший чоловік,

що ніколи нічого не читає... Не вірте тому, бо то є підла брехня на шкоду тисячам, а для вигоди кількох «руських» брехунів» [14, с. 5].

Разом із тим, дотримуючись об'єктивності при реконструкції талергофської трагедії, «Наш лемко» не приховував і неприглядних фактів використання лемками воєнної кон'юнктури для зведення особистих поррахунків з неприязними односельцями. Часопис відверто писав про ганебні вчинки русинів, які видавали військовій владі сусідів з іншими світоглядними переконаннями, а зазвичай просто зводили наклепи на ворожих їм людей. Проте ці явища, слушно наголошували автори газети, властиві кожній спільноті. Та ознакою здорової громади є не тільки не сором'язливе приховування таких фактів, а навпаки їх виопуклення й різке засудження з метою запобігання на майбутнє [15, с. 2, 7].

Переклавши в свідомості читача часткову провину за здійснювані австрійським каральним апаратом етнічні чистки на московфілів, редакція «Нашого лемка» прийнялася за підважування іншого поширюваного ними стереотипу про ототожнення понять «талергофець» та «русин». З цією метою, в газеті було опубліковано низку статей, в яких зрозумілою для пересічного читача мовою пояснювалися відмінності реального табору Талергоф та політизованого московфілами наративу про нього. Стосовно першого аспекту автори часопису наголошували, що все українське населення Галичини, а не тільки русинське чи православне, виявилось заручниками війни між двома континентальними потугами, причому війни принципово нового типу, з небаченою раніше військовою інтенсивністю та вражаючими уяву гуманітарними катастрофами. Тому для людей, які жили у своєму самодостатньому, далекому від сучасної індустріальної реальності світі, передусім для лемків, таке різке зіткнення з нею стало не просто травматичним, а шокуєчим. Відтак, підкреслювалося в «Нашому лемку», «жертвою впали тисячі невинних людей з поміж усіх верств нашого народу, в цьому велика кількість визначних українських діячів, яких загнали за кільчасті дроти в брудні і холодні талергофські бараки» [14, с. 5].

Особливо ж докладно автори лемківського пресодруку зупинилися на практиках інструменталізації московфілами талергофської трагедії. Їхнє цинічне ставлення до цієї національної біди «Наш лемко» відготував ще в роки Великої війни. Так, у пресу міжвоєнного часу просочилися повідомлення очевидців, що царська Росія ще в 1915 р. таємно передала кошти галицьким московфілам на підтримку талергофців, але ці кошти не дійшли до адресатів, оскільки банально були розкрадені партійними бонзами [16, с. 5].

Втім градус цинізму, твердили публіцисти русинського часопису, помітно зріс у міжвоєнний час, коли талергофська тема стала для московфілів джерелом стабільного фінансового збагачення та інструментом для упослідження ідейних опонентів. У першому випадку «Наш лемко» не втомлювався наводити численні факти тотальної профанації пам'яті замучених в австрійських концтаборах українців [17, с. 6]. Мовиться про те, що, замість зосередженої молитви та тихої скорботи, московфіли перетворювали свої комеморативні акції на правдиві балагани з музикою, танцями та якимсь зловживанням алкоголю. На такі акції, як про це зі слів очевидців писали дописувачі часопису, русинів з провінції приваблювали знижками на залізницю, безкоштовним похачунком та видовищними подіями. Один із авторів «Нашого лемка» так змалював абсурдність цих заходів: «Жалібна академія – (потокі крокодилячих сліз!) і фестини, панахида й танці, хрест і стовп з ковбасою – це все називається в руских свято! Це має бути талергофське свято, згадка трагічного моменту нашої історії, спомин болючої жертви, що її прийшлося Українському Народові покласти життям своїх синів» [18, с. 7].

Тавруючи такі «талергофській комедії», русинський часопис пояснював своєму читачеві дійсні цілі їхнього проведення. На численних прикладах «Наш лемко» доводив антиукраїнську настанову московфільських організаторів подібних меморіальних за своєю суттю заходів. Мовиться про те, що їхньою неодмінною складовою були виступи московфільських публічних інтелектуалів, які змагалися за якомога брутальніше змалювання ролі українських діячів в урядових гоніннях на галицьких селян. Простежуючи це постійне іншування московфілами своїх ідейних опонентів, русинські публіцисти вказували: «Талергофське свято – це одна з нагод для кацапів до підлої й брудної брехні в

сторону українців. Багато злоби та вже найбільше дешевенької, ярмарочної демагогії» [18, с. 7].

Відзначимо, що згадане безоглядне антиукраїнство москвофілів цілком відповідало політиці чиновників Другої Речі Посполитої, для яких освідмлююча праця нащадків галицьких народоців у лемківському середовищі була найбільшою перешкодою для їх колонізації. Тож нові господарі ситуації всіляко сприяли організаційним заходам москвофілів та оперативно популяризували їхню антиукраїнську риторику на сторінках підконтрольних державі видань. «Наш лемко» неодноразово оприлюднював факти надання міськими адміністраціями приміщень для талергофських зібрань, доброзичливий супровід поліцією цих акцій, поширення інформації про них у місцевій пресі за державний кошт й ін. [19, с. 4]. Показово, що сама влада всіляко уникала розголосу про свої симпатії до москвофілів, свідченням чого є цензурні вилучення таких газетних повідомлень. Про них ми дізнаємося з примірника «Нашого лемка», який належав цензурному комітету і в наш час зберігається в Науковій бібліотеці Львівського національного університету ім. І. Франка.

Втім москвофіли не зупинялися лише на демонізації своїх опонентів під час талергофських зібрань. Спроби відмінної від власної інтерпретації трагедії галицького селянства крізь загальноукраїнську призму вони обрали інструментом політичного переслідування інакодумців. «Наш лемко» широко висвітлював розгорнуту москвофілами наклепницьку за своєю суттю кампанію з інформування державних чиновників про українських священників, учителів і урядовців, що формували в свідомості лемків образ Талергофу як місця всеслов'янської трагедії. Відтак такі діячі ставали в очах польської поліції неблагонадійними з усіма шкідливими для їхніх службових кар'єр наслідками. Русинські публіцисти у своїх дописах влучно підмітили подібність такої зрадницької поведінки москвофілів з вчинками їхніх попередників початку Великої війни, коли вони обмовляли своїх сусідів, спроваджуючи їх на муки до австрійських концтаборів. Анонімний дописувач «Нашого лемка» емоційно звертався до свого читача: «А спитаймо: Хто має якісь сумніви, де опинилися би наші учителі, наші душпастирі, якщо «Лемкосоюз» і всякі Ванці та Трохановські провадили би «ідейну роботу руску» в час воєнної хуртовини, а не сьогодні? Хто дасть відповідь: Яка різниця в «діяльності» тих людей – провідників «русської Лемковщини», «криницької трійці», опікунів «православія» – а «працею» австрійського жандарма чи мадярського драгона? Скажіть – яка різниця?!» [18, с. 7].

Чималою мірою редакція «Нашого лемка» спричинилася до розбудови джерельної бази про трагедію Талергофа. Поштовхом для провадження цієї важливої для об'єктивного осмислення проблеми роботи стали опубліковані москвофілами «Талергофські альманахи». В них були підібрані свідчення в'язнів концтабору з тенденційними оцінками українських діячів й національного руху загалом. Тож співробітники русинського часопису розпочали важливу справу з фіксації, а відтак і публікації на шпальтах пресодруку спогадів колишніх бранців з проукраїнською орієнтацією, що з перших вуст подавали альтернативну поширюваній москвофілами картину подій. Приміром, Андрій Когут оповів «Нашому лемку», що завжди почувався українцем, але через те, що жандарми віднайшли у нього вдома русофільську газету, був заарештований і доправлений до концтабору, де бачив здебільшого людей українського національного вибору. Відтак він підсумував: «Чуючи, що кацапи хотять обернути бувших талергофців на кацапів, я проти того гостро виступаю, бо це неправда» [20, с. 3].

Насамкінець згадаємо, що трагедію в'язнів концтабору «Наш лемко» висвітлював також у художньому ключі. Ці літературні нариси, створені пером визначних русинських майстрів слова, першочергово були адресовані тій частині читацької аудиторії, яка не була призвичаєна до опрацювання великих аналітичних текстів. В художніх замальовках Остапа Костаревича, Івана Шевчика-Лукавиченка, Юліана Тарновича й ін. зазвичай висвітлювалася туга в'язнів за рідним краєм, трагічні умови табірної існування та стійкість людського духу перед важкими випробуваннями долі [21, с. 3]. Прикметно, що згадані оповідання були написані як українською літературною мовою, так і русинським діалектом, що мало утвердити в свідомості читача образ Талергофу як трагедії загальнонаціонального масштабу.

Висновки. Як засвідчив проведений аналіз, саме талергофські події значною мірою вплинули на самосвідомість русинів міжвоєнного часу як етнічної групи. Зрозумівши це дещо пізніше від діячів москвофільської орієнтації, об'єднані довкола «Нашого лемка» русинські інтелектуали розпочали складну працю з деконструкції створених ними стереотипів, а відтак й українізації талергофського наративу. Проведена Ю. Тарновичем, П. Антонишиним, О. Костаревичем й іншими співробітниками часопису робота була багатоаспектною, адже передбачала опитування очевидців трагедії, опрацювання й публікацію їхніх спогадів, підготовку полемічних виступів, написання аналітичних студій тощо. У підсумку, було створено вповні конкурентний історіографічний образ талергофської трагедії, що спонукав лемків залишатися при українському національному виборі після їхнього вигнання з рідних земель і подальшого розселення багатьма діаспорними осередками. Ця концептуально виражена й фактологічно узасаднена інтерпретативна модель виявилася затребуваною і для української соціогуманістики доби незалежності, ставши органічною складовою сучасних академічних реконструкцій теми Талергофа.

Список літератури

1. Ваврик В. Терезин и Талергоф: к 50-летней годовщине трагедии галицко-русского народа. Филадельфия, 1966. 95 с.
2. Наконечний В. Українсько-польські взаємини 1930-х років у дзеркалі «Нашого лемка». *Східноєвропейський історичний вісник*. 2018. № 3. С. 278–284.
3. *Nakonechnyi V. Yuliiian Tarnovych as a researcher of Polish-Ukrainian relationships. Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2019. № 1. С. 213–228.
4. Наконечний В. Русинська спільнота міжвоєнної Польщі у висвітленні «Нашого лемка». *Східноєвропейський історичний вісник*. 2017. № 5. С. 129–137.
5. Nakonechnyi V., Dushniy A. “Because history is a teacher of life”: historical policy of editorial office of the periodical “Nash lemko”. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2022. № 23. С. 90–98.
6. Тельвак В., Наконечний В. Становище русинської меншини в Другій Речі Посполитій за матеріалами газети «Наш лемко». *Русин*. 2020. № 61. С. 166–182.
7. Тельвак В., Наконечний В. «Геть отрую з наших хат!»: протиалкогольний дискурс газети «Наш лемко». *Русин*. 2021. № 66. С. 34–47.
8. Тельвак В., Наконечний В., Тельвак В. «Чиїх батьків ми діти?»: історична політика «Нашого лемка». *Русин*. 2022. № 68. С. 154–167.
9. Тельвак В., Наконечний В., Тельвак В. Публіцистика Юліана Тарновича на сторінках часопису «Наш лемко». *Русин*. 2022. № 70. С. 148–163.
10. Тельвак В., Наконечний В., Тельвак В. «Друга побіч церкви святиня»: образи «Просвіти» на сторінках «Нашого лемка». *Русин*. 2023. № 74. С. 274–290.
11. Антонишин П. Гляньмо правді в очі. Як дійшло до Талергофу. *Наш лемко*. 1934. Ч. 9. С. 5.
12. Антонишин П. Довідаймося правди про Талергоф! *Наш лемко*. 1934. Ч. 10. С. 3.
13. Бувший талергофець. Історичний документ. *Наш лемко*. 1939. Ч. 13. С. 3.
14. Антонишин П. Що кожний лемко повинен знати про Талергоф. *Наш лемко*. 1934. Ч. 11. С. 5.
15. Їздять собі на талергофським конику. *Наш лемко*. 1934. Ч. 20. С. 2, 7.
16. Навіть там крали! *Наш лемко*. 1934. Ч. 13. С. 5.
17. Жебис П. Ще про талергофські поминки. *Наш лемко*. 1936. Ч. 19. С. 6.
18. Москвофільські гієни під талергофським хрестом (На маргінесі «талергофських свят» у Горличчині). *Наш лемко*. 1936. Ч. 18. С. 7.
19. оч. Як відбувся ніби – Талергофський з'їзд у Львові? *Наш лемко*. 1934. Ч. 12. С. 4.
20. Ще про Талергоф. *Наш лемко*. 1935. Ч. 11. С. 3.
21. Костаревич О. Одної ночі (З талергофських оповідань). *Наш лемко*. 1934. Ч. 13. С. 3.

References

1. Vavryk, V. (1966). Terezyn and Thalerhof: On the 50th Anniversary of the Tragedy of the Galician-Russian People]. Philadelphia [in Russian].
2. Nakonechnyi, V. (2018). Ukrainian-polish relations in 1930s in the mirror of «Nash Lemko». *Skhidnoyeuropeyskyi istorychnyy visnyk [East European historical bulletin]*, 3, 278–284 [in Ukrainian].

3. Nakonechnyi, V. (2019). Yuliiian Tarnovych as a researcher of Polish-Ukrainian relationships. *Problemy humanitarnykh nauk. Seriya Istoriya [Problems of the humanities. History Series]*, 1, 213–228.
4. Nakonechnyi, V. M. (2017). Ruthenian Community of Interwar Poland in Terms of “Our Lemko”. *Skhidnoyeuropeyskyi istorychnyy visnyk [East European historical bulletin]*, 5, 129–137 [in Ukrainian].
5. Nakonechnyi, V., Dushniy, A. (2022). “Because history is a teacher of life”: historical policy of editorial office of the periodical “Nash lemko”. *Skhidnoyeuropeyskyi istorychnyy visnyk [East European historical bulletin]*, 23, 90–98.
6. Telvak, V. V., Nakonechnyi, V. M. (2020). The Rusin minority in the Second Polish Republic according to Nash Lemko newspaper. *Rusyn*, 61, 166–182 [in Ukrainian].
7. Telvak, V. V., Nakonechnyi, V. M. (2021). «Get rid of poison in our houses!»: anti-alcohol discourse of the newspaper «Nash Lemko». *Rusyn*, 66, 34–47 [in Ukrainian].
8. Telvak, V. V., Nakonechnyi, V. M., Telvak, V. P. (2022). “Where do we come from?»: politics of memory in Nash Lemko. *Rusyn*, 68, 154–167 [in Ukrainian].
9. Telvak, V. V., Nakonechnyi, V. M., Telvak, V. P. (2022). Journalism of Yulian Tarnovich in the Nash Lemko newspaper. *Rusyn*, 70, 148–163 [in Ukrainian].
10. Telvak, V. V., Nakonechnyi, V. M., Telvak, V. P. (2023). “Another shrine next to the church”: The image of “Prosvita” in Nash Lemko (“Our Lemko”). *Rusyn*, 74, 274–290 [in Ukrainian].
11. Antonyshyn, P. (1934). Let’s face it. How it got to Thalerhof. *Nash lemko [Our Lemko]*, 9, 5 [in Ukrainian].
12. Antonyshyn, P. (1934). Let us Find out the Truth about Thalerhof! *Nash lemko [Our Lemko]*, 10, 3 [in Ukrainian].
13. Buvshyi talierhofets. (1939). Historical Document. *Nash lemko [Our Lemko]*, 13, 3 [in Ukrainian].
14. Antonyshyn, P. (1934c). What every Lemko should know about Thalerhof. *Nash lemko [Our Lemko]*, 11, 5 [in Ukrainian].
15. (1934). They ride on a Talerhof horse. *Nash lemko [Our Lemko]*, 20, 2, 7 [in Ukrainian].
16. (1934). They even stole there! *Nash lemko [Our Lemko]*, 13, 5 [in Ukrainian].
17. Zhebys, P. (1936). More about Thalerhof’s commemoration. *Nash lemko [Our Lemko]*, 19, 6 [in Ukrainian].
18. (1936). Muscovite hyenas under the Thalerhof cross (On the sidelines of the “Thalerhof holidays” in Horlychchyna). *Nash lemko [Our Lemko]*, 18, 7 [in Ukrainian].
19. och. (1934). How did the so-called Thalerhof Congress take place in Lviv? *Nash lemko [Our Lemko]*, 12, 4 [in Ukrainian].
20. (1935). More about Thalerhof. *Nash lemko [Our Lemko]*, 11, 3 [in Ukrainian].
21. Kostarevych, O. (1934). One Night (From the Thalerhof Stories). *Nash lemko [Our Lemko]*, 13, 3 [in Ukrainian].

Надійшла до редакції / Received: 25.09.2025

Схвалено до друку / Accepted: 22.10.2025